

Kotihoidon, tavallisen palveluasumisen ja ympärivuorokautisen hoidon toimintatavat 2016

Vanhuspalvelujen seuranta -tutkimuksen toimintayksikkökyselyn tuloksia

Sisältö

Esityksessä kuvataan

- tilannetta vuonna 2016
- muutoksen suuntia vuodesta 2014
- eroja julkisten ja yksityisten palveluntarjoajien välillä.

Esitys antaa tietoa

julkisen ja yksityisen kotihoidon, tavallisen palveluasumisen ja ympärivuorokautisen hoidon toimintatavoista.

Teemat

- Yhteenveto
- Palvelutarpeen ja toimintakyvyn arviointi
- Palvelusuunnitelma
- Lääkehoito
- Mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan
- Omaisten osallisuus
- Palautteen kerääminen
- Teknologiset ratkaisut

Tekijät: Hanna Alastalo, Suvi Vainio ja Sofia Sarivaara

Vanhuspalvelujen seurantatutkimus

- Käynnistyi vuonna 2013 tarpeesta seurata vanhuspalvelulain voimaantumisen vaikutusta vanhuspalveluihin.
- On osa hallituksen kärkihanketta ”Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa (I&O)”.
- Sähköiseen kyselyyn vastasivat kotihoidon, tavallisen palveluasumisen ja ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköt sekä kunnat, kuntayhtymät ja yhteistoiminta-alueet ympäri Suomen.
- Kyselyt on toteutettu vuosina 2013, 2014 ja 2016.

*Lue lisää tutkimuksesta:
www.thl.fi/vanhuspalvelujentila*

Yhteensä 2870 toimintayksikköä vastasi kyselyyn

900 kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen yksikköä

- yksiköt tarjoavat kotihoitoa, kotipalvelua, kotisairaanhoidoa ja tavallista palveluasumista

1970 ympärivuorokautisen hoidon yksikköä

- ympärivuorokautista hoitoa tarjotaan tehostetussa palveluasumisessa, vanhainkodeissa, terveyskeskuksissa, sairaaloissa ja sotainvalidien laitoksissa

---

Osallistuneista yksiköistä 60 % toimii julkisella ja 40 % yksityisellä sektorilla.

Tutkimus kattaa valtaosan vanhuspalvelujen asiakaspaikoista Suomessa

Tutkimus kattaa esimerkiksi

- **65 %** kotihoidon kaikista säännöllisistä asiakkaista
- **96 %** ympärivuorokautisen hoidon kaikista pitkäaikaisista asiakkaista

Toimintayksiköiden koko vaihtelee huomattavasti

- tutkimuksessa esimerkiksi kahden työntekijän yritys ja pienen kunnan koko kotihoito voi kumpikin esiintyä yhtenä yksikkönä
- kyselylomakkeen vastausvaihtoehto vähintään 2/3 asiakkaista voi viitata muutamaankymmeneen tai useaan sataan ikäihmiseen

Yhteenveto

Keskeiset havainnot

1. **Palvelusuunnitelmat ovat** ajantasaisia mutta niissä ei huomioida riittävästi kuntoutumista ja itsemääräämisoikeutta
2. **Toimintakykyä tulisi arvioida** nykyistä monipuolisemmin – myös lääkehoidon toimintatavoissa on kehitettävää
3. **Omaisten osallisuutta tukevat toimintamallit** tulisi ottaa käyttöön etenkin ympärivuorokautisessa hoidossa
4. **Asiakkaan mahdollisuuksia osallistua ja tehdä** tulisi parantaa etenkin julkisessa kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa
5. **Teknologiaa hyödynnetään** aiempaa laajemmin, mutta ei vielä asiakkaan omatoimisuuden tukemiseen

1 Palvelusuunnitelmat ovat ajantasaisia, mutta niissä ei huomioida riittävästi kuntoutumisen ja itsemääräämisoikeuden näkökulmia

- Palvelusuunnitelmat pidetään **suhteellisen hyvin päivitettyinä**.
- On aiempaa harvinaisempaa, että asiakkaalle laaditaan osana palvelusuunnitelmaa tavoitteellinen kuntoutumissuunnitelma.
- Kuitenkin **kuntoutuminen on mahdollista**: lähes kaikissa toimintayksiköissä kuntoutumista tapahtuu ainakin osalla asiakkaista.
- Myös **itsemääräämisoikeuden toteutumisen tavoitteet** kirjataan heikosti palvelusuunnitelmiin.

2 Toimintakykyä tulisi arvioida nykyistä monipuolisemmin – myös lääkehoidon toimintatavoissa on kehitettävää

- Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa **ikäihmisen kokonaistilanne kartoitetaan** jo hyvin palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä.
- Toimintakyvyn arvioinnin monipuolisuus ei ole juuri parantunut vuodesta 2014. Etenkin **toimintakyvyn sosiaalinen ulottuvuus jää edelleen** usein huomiotta.
- Lääkehoidon puolivuositainen tarkistus on aiempaa harvinaisempaa. Myös **apteekin lääkeannosjakelua olisi syytä ottaa** nykyistä laajemmin käyttöön.

3

Omaisten osallisuutta tukevat toimintamallit tulisi ottaa käyttöön etenkin ympärivuorokautisessa hoidossa

- Mitä tuetumpaa asuminen, sitä vähemmän omaiset osallistuvat hoitoon.
- **Yhtenäinen ohje omaisten osallisuuden tukemiseen** on vasta puolessa toimintayksiköistä.
- **Tietoa hoidosta ja palveluista** välitetään omaisille oma-aloitteisesti jo valtaosassa yksiköistä.
- Omaisilta samoin kuin henkilöstöltä tulisi pyytää **palautetta palvelujen laadusta ja riittävydestä** nykyistä useammin.

4 Asiakkaan mahdollisuuksia osallistua ja tehdä tulisi parantaa etenkin julkisessa kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa

- Asiakkaan mahdollisuudesta mielekkääseen tekemiseen, harrastamiseen ja sosiaalisiin suhteisiin huolehditaan paremmin yksityisellä kuin julkisella sektorilla.
- Asiakkaan mahdollisuus osallistua ja tehdä on myös ympärivuorokautisessa hoidossa parempi kuin kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa.

5 Teknologiaa hyödynnetään aiempaa laajemmin, mutta ei vielä asiakkaan omatoimisuuden tukemiseen

- Asiakastyössä teknologiaa hyödynnetään lähinnä **asiakkaiden turvallisuuden lisäämiseen**, ei vielä heidän omatoimisuutensa tukemiseen.
- **Henkilöstön työtä helpottava teknologia** on käytössä aiempaa useammassa toimintayksikössä, etenkin julkisessa kotihoidossa.

Palvelutarpeen ja toimintakyvyn arviointi

Ikäihmisen kokonaistilanne kartoitetaan hyvin kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa

Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa selvitetään lähes poikkeuksetta asiakkaan **tuen ja avun tarpeiden** lisäksi

- asumisympäristön esteettömyys ja turvallisuus
- lähipalvelujen saatavuus
- mahdollisuus saada läheisiltä apua.

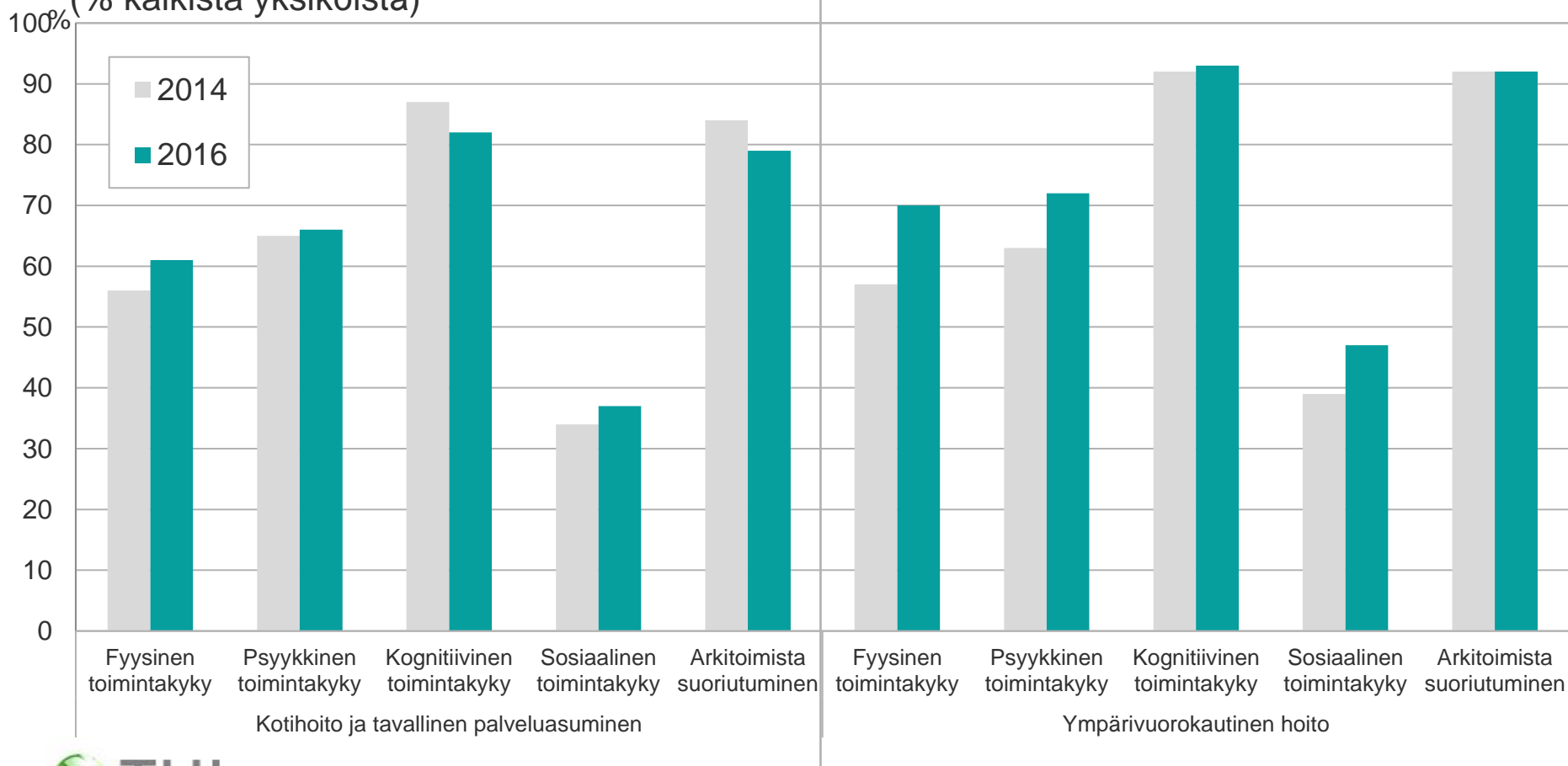
Kokonaistilanne huomioitiin hyvin jo vuonna 2014.

lääkkään henkilön palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa kanssa. (Vanhuspalvelulaki 15 §)

Kehitys toimintakyvyn arvioinnissa ja arvioinnin monipuolisuudessa on heikkoa

Osuus toimintayksiköistä, joissa toimintakykyä arvioidaan luotettavin arviointivälinein (% kaikista yksiköistä)

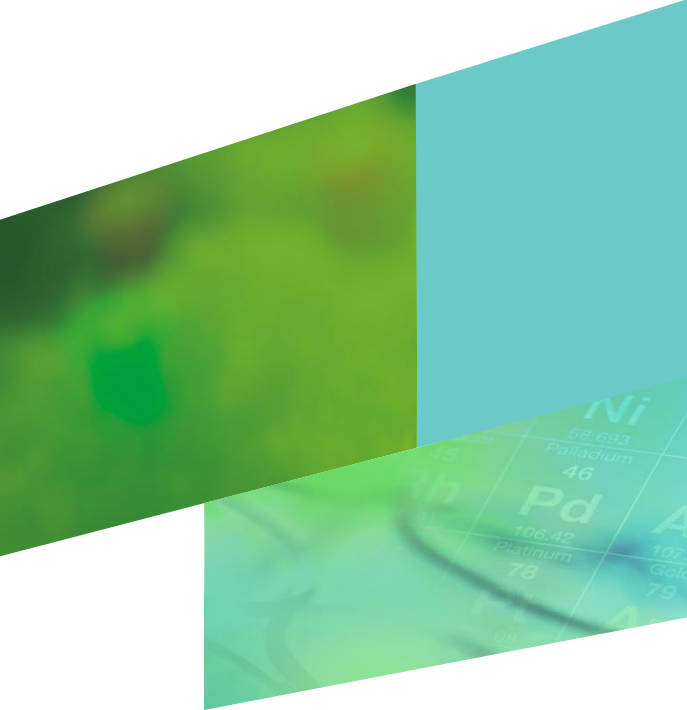
Toimintakyvyn sosiaalinen ulottuvuus jää edelleen usein huomiotta

- Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa toimintakyvyn arvioinnissa ei ole tapahtunut juuri muutosta vuodesta 2014.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä arvioidaan hieman aiempaa useammin osana palvelutarpeen arviointia.
- Heikoimmassa kantimissa on sosiaalinen toimintakyky, jota arvioidaan vasta joka kolmannessa kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen ja joka toisessa ympärivuorokautisen hoidon yksikössä.

Toimintakykyä arvioidaan monipuolisesti ja luotettavia arviointivälineitä käyttäen. (Vanhuspalvelulaki 15 §)

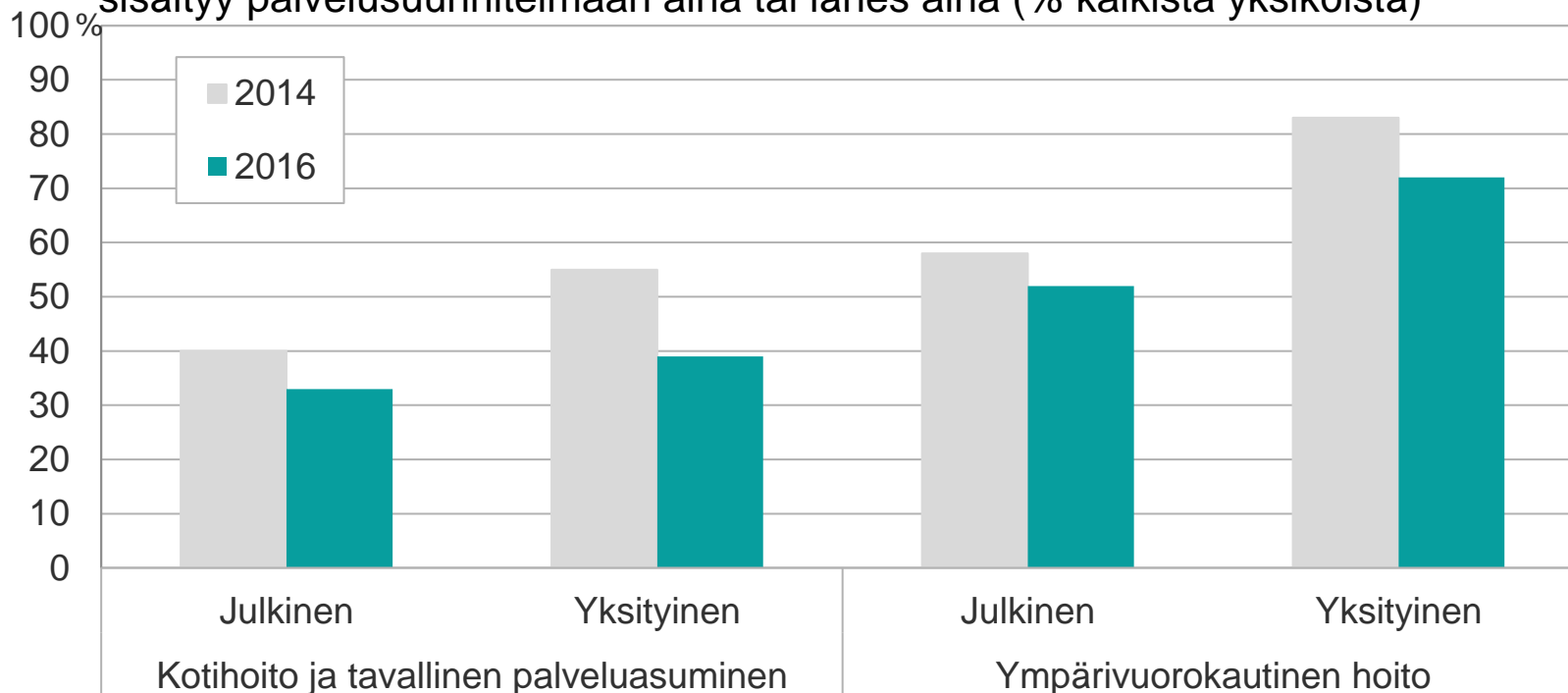
Palvelusuunnitelma

Palvelusuunnitelmat pidetään suhteellisen hyvin päivitettyinä

- Yhdeksän kymmenestä toimintayksiköstä kertoo, että asiakkaiden palvelusuunnitelmat ovat ajantasaisia.
- Julkinen kotihoito pitää suunnitelmat yksityistä kotihoitoa paremmin ajan tasalla. Tavallisessa palveluasumisessa vastaavaa eroa ei ole.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa yksityiset toimijat päivittävät suunnitelmia julkisia toimijoita ahkerammin, ja ne ovatkin lähes poikkeuksetta ajan tasalla.

Tavoitteellisen kuntoutumissuunnitelman laatiminen aiempaa harvinaisempaa

Osuus toimintayksiköistä, joissa tavoitteellinen kuntoutumissuunnitelma sisältyy palvelusuunnitelmaan aina tai lähes aina (% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

Palvelusuunnitelmaan tulisi sisältyä tavoitteellinen suunnitelma, miten asiakkaan kuntoutumista ja toimintakykyä edistetään. (Terveystieteiden laissa 29 §)

Kuntoutumisnäkökulma on palvelusuunnitelmissa paremmin esillä ympärivuorokautisessa hoidossa

- Vain joka kolmannessa kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen yksikössä ja kahdessa kolmesta ympärivuorokautisen hoidon yksiköstä palvelusuunnitelmassa on määritelty, miten **asiakkaan kuntoutumista edistetään**.
- Etenkin yksityisistä toimijoista aiempaa harvempi nostaa kuntoutusnäkökulman palvelusuunnitelmaan. Kaikkiaan tavoitteellisen kuntoutussuunnitelman laatiminen on **harvinaisempaa julkisella puolella**. Ero julkisen ja yksityisen sektorin välillä on kuitenkin tasoittumaan päin.

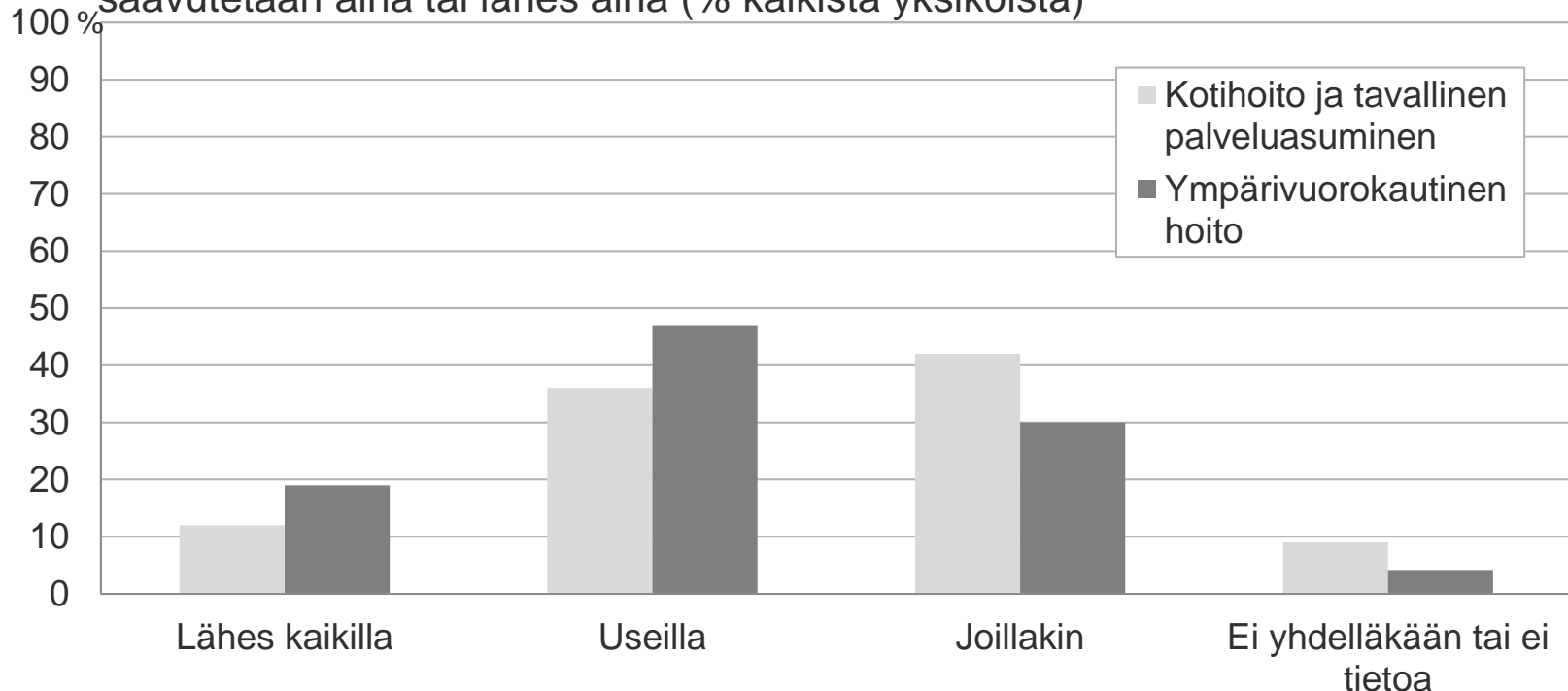
---

*Kotihoidossa kuntoutus ehkäisee tuen
ja avun tarpeen kasvua.*

Kuntoutumiseen panostaminen kannattaa

Osuus toimintayksiköistä, joissa ainakin jokin kuntoutumistavoite saavutetaan aina tai lähes aina (% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

Kaikista toimintayksiköistä yhdeksässä kymmenestä ainakin osalla asiakkaista on tapahtunut kuntoutumista.

Itsemääräämisoikeus näkyy vielä heikosti palvelusuunnitelmissa

- Vain neljä kymmenestä toimintayksiköstä **huomioi aina tai lähes aina itsemääräämisoikeuden** palvelusuunnitelmissa.
- Julkisessa ympärivuorokautisessa hoidossa itsemääräämisoikeuden toteuttamisesta on suunnitelma vasta joka neljännessä toimintayksikössä.
- Julkiset toimijat nostavat itsemääräämisoikeuden palvelusuunnitelmiin yksityisiä toimijoita heikommin. Kuitenkin **ero julkisen ja yksityisen sektorin välillä on kaventunut** vuodesta 2014.

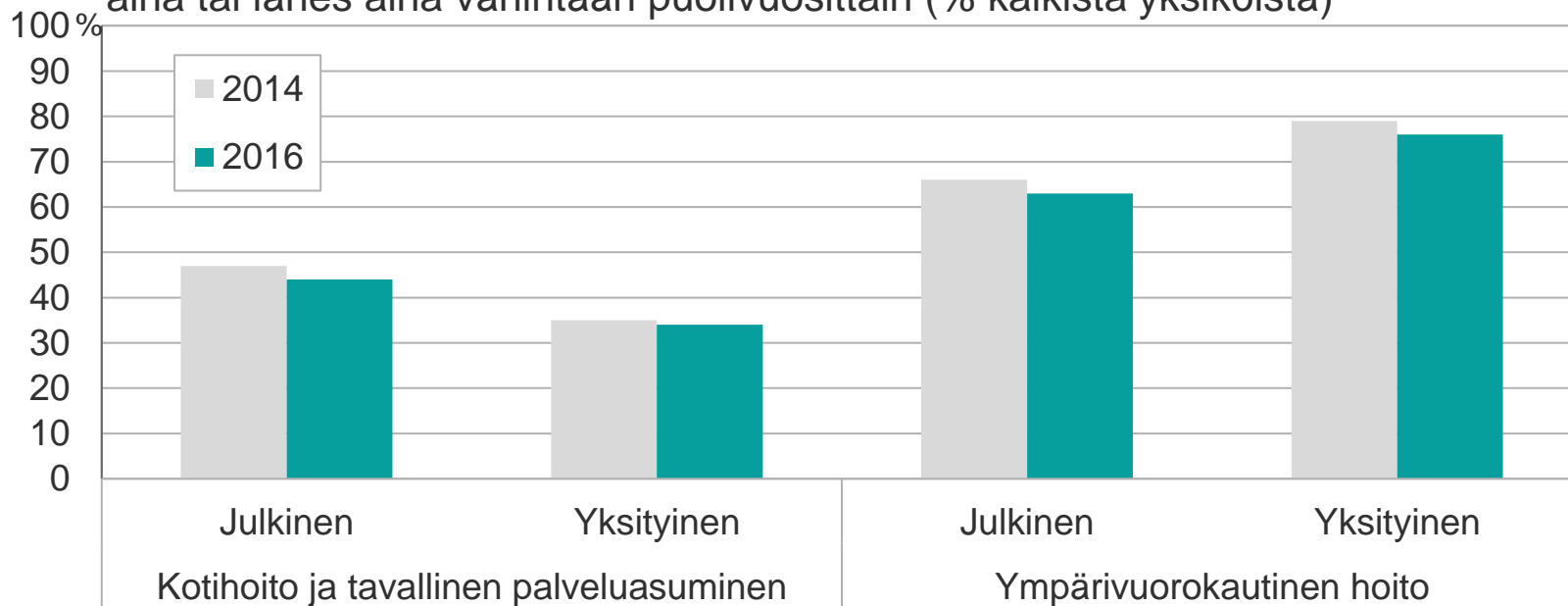
*Palveluntarjoajalla on velvoite huolehtia asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisesta.
(Asiakaslaki 8 §, Potilaslaki 6 §)*

Lääkehoito

Lääkehoidon puolivuositainen tarkistus aiempaa harvinaisempaa

Osuus toimintayksiköistä, joissa lääkehoito tarkistetaan yksityiskohtaisesti aina tai lähes aina vähintään puolivuositain (% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

Kotona elää jatkossa aiempaa enemmän huonokuntoisia asiakkaita, joiden lääkehoidon tulee olla erityisen hyvissä kantimissa.

Apteekin lääkeannosjakelu tulisi ottaa laajemmin käyttöön

- Apteekin lääkeannosjakelupalvelu on vakiintunut toimintamalli vasta joka kolmannessa toimintayksikössä.
- **Palvelu on otettu laajemmin käyttöön julkisella kuin yksityisellä puolella.**

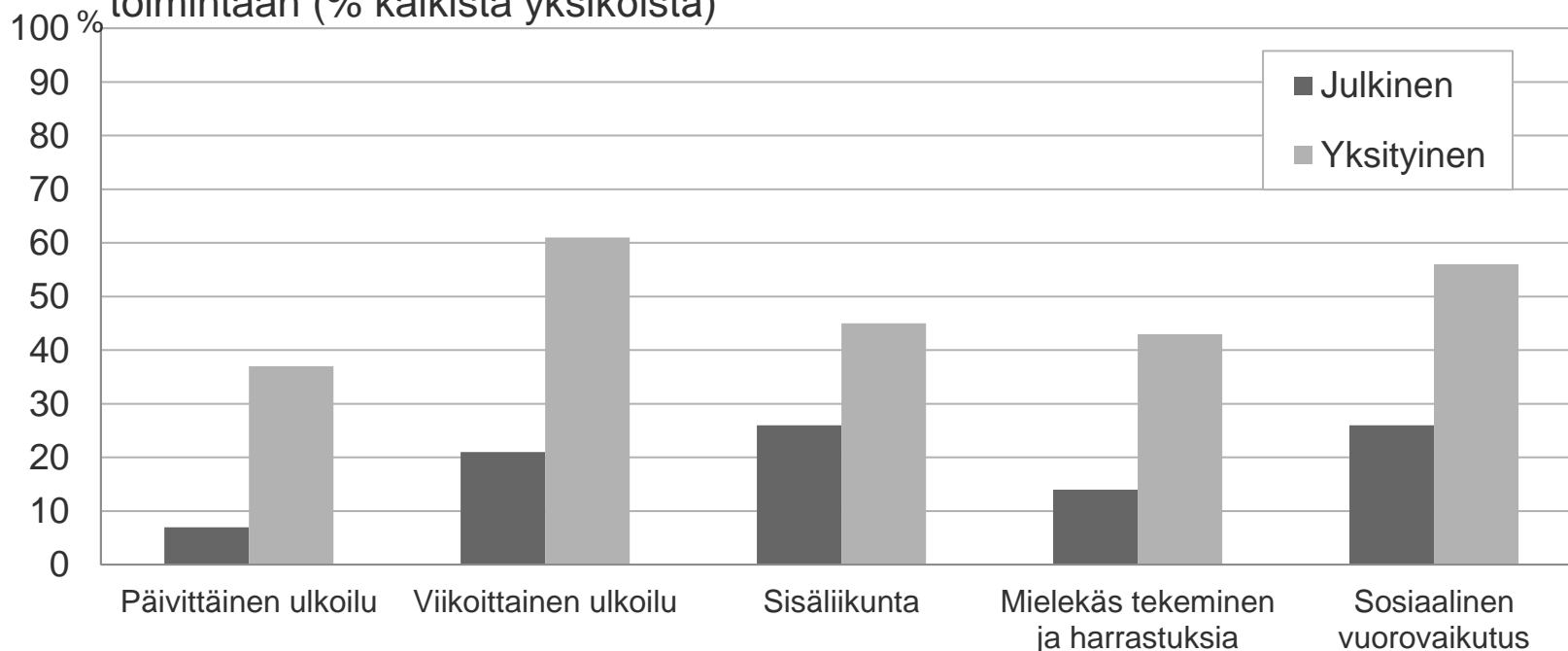
Apteekin annosjakelupalvelun avulla asiakas saa lääkkeet valmiisiin kerta-annoksiin pakattuina. Se lisää lääkkeiden käytön turvallisuutta.

Mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan

Mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa

Osuus kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen toimintayksiköistä, joissa asiakkaalla on aina tai lähes aina mahdollisuus mielekkääseen toimintaan (% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

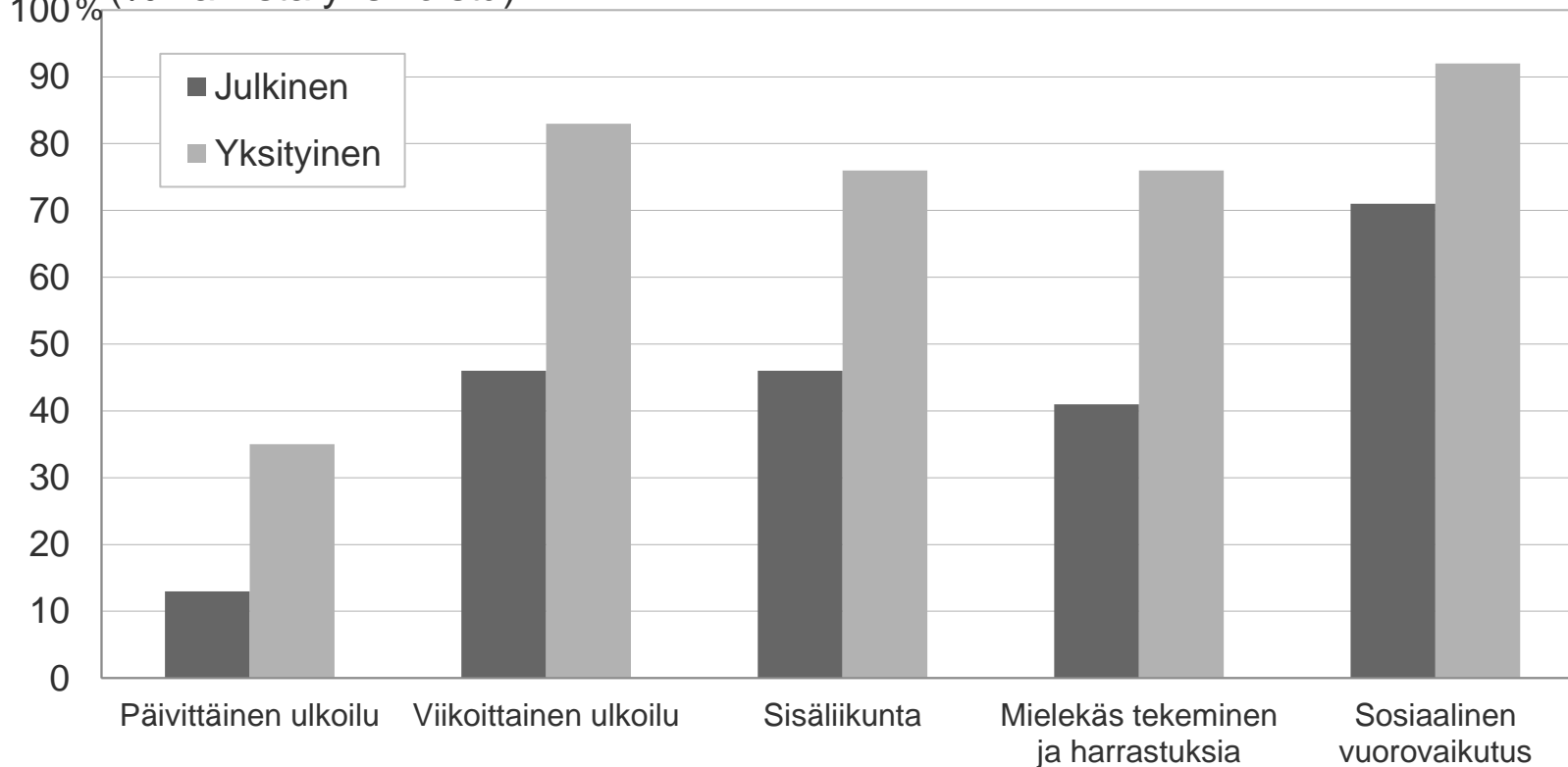

Kotihoidon työntekijät eivät voi välttämättä huolehtia itse esimerkiksi ulkoilusta. Kotihoidon tehtävä onkin tunnistaa asiakkaan erilaiset tarpeet ja toiveet ja järjestää palvelu.

Mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan ympärivuorokautisessa hoidossa

Osuus ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköistä, joissa asiakkaalla on aina tai lähes aina mahdollisuus mielekkääseen toimintaan

(% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

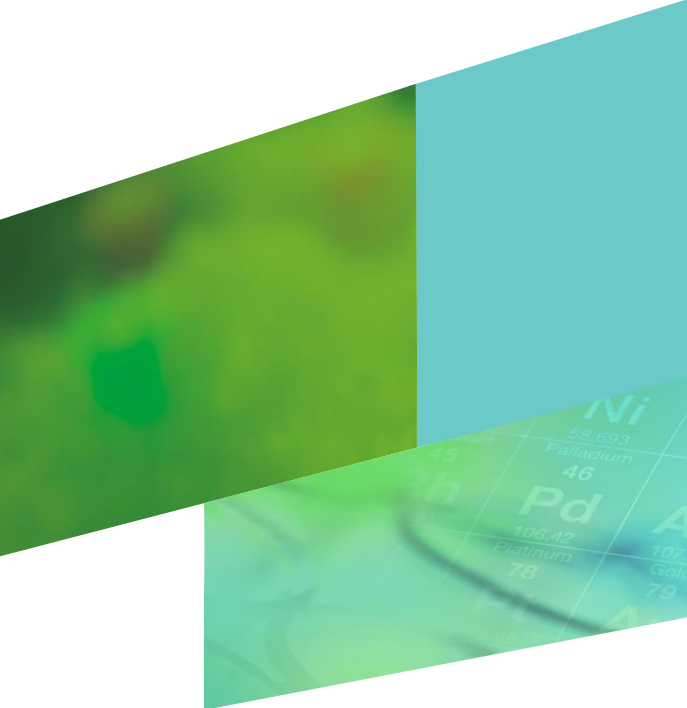
Asiakkaan osallistumisen ja tekemisen mahdollisuuksista huolehditaan paremmin yksityisellä sektorilla ja ympärivuorokautisessa hoidossa

- Yksityiset toimijat **huolehtivat kautta linjan paremmin** asiakkaidensa mahdollisuudesta liikkua, ulkoilla ja ylläpitää sosiaalista elämää.
- Julkiset kotihoitoa ja tavallista palveluasumista tarjoavat toimijat **kiinnittävät vielä heikosti huomiota** asiakkaiden mielekkään tekemisen, harrastamisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseen.
- Tilanteessa ei ole juuri muutosta vuodesta 2014.

Osallistumisen ja tekemisen mahdollisuudet tukevat toimintakykyä ja vaalivat elämänlaatua.

Omaisten osallisuus

Mitä tuetumpaa asuminen, sitä vähemmän omaiset osallistuvat hoitoon

- **Yhä useammalla asiakkaalla on omainen**, joka osallistuu asiakkaan hoitamiseen ja auttamiseen.
- Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa joka seitsemännessä yksikössä lähes kaikilla asiakkailla on osallistuva omainen. Ympäri vuorokautisessa hoidossa on kaksi kertaa harvinaisempaa, että omaisten rooli on yhtä vahva.
- Kahdessa kolmesta ympärivuorokautisen hoidon yksiköstä **omaisten osallisuutta ei ole onnistuttu tukemaan** ja hoito on pitkälti hoitohenkilökunnan varassa.

Omaisten osallistumisen tukemiseen tarvitaan yhtenäinen ohjeistus ja avointa tiedonkulkua

- Joka toisessa toimintayksikössä on yhtenäinen ohje, **miten omaisten osallistuminen hoitoon tehdään mahdolliseksi**.
- Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa yhtenäinen ohjeistus on vakiintuneempi käytäntö julkisella sektorilla. Ympäri vuorokautisessa hoidossa yksityiset toimijat ovat asiassa edelläkävijöitä.
- Ohjeistuksen yleisyydessä ei ole eroa kotihoidon, tavallisen palveluasumisen ja ympärivuorokautisen hoidon välillä.

Valtaosassa yksiköitä tietoa asiakkaan hoidosta ja palveluista välitetään omaisille oma-aloitteisesti.

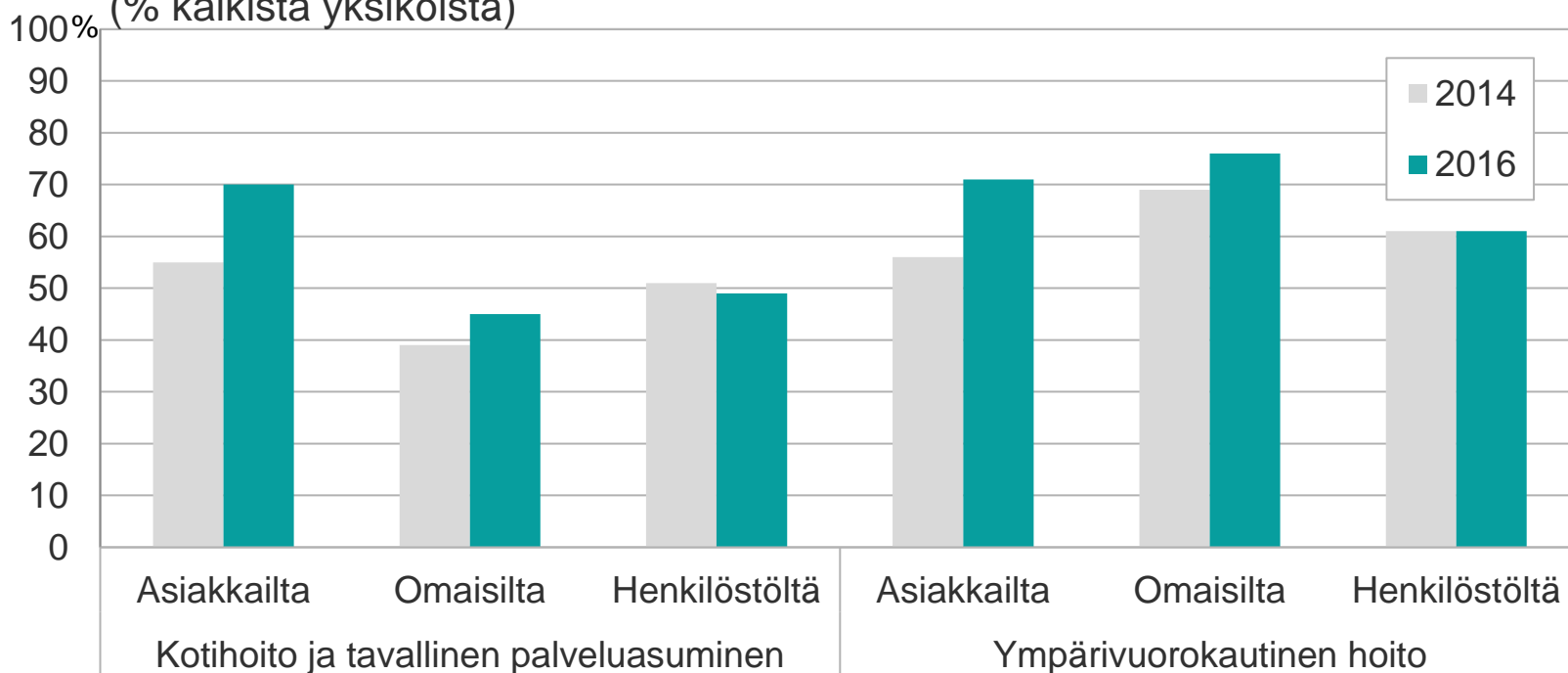

Palautteen kerääminen

Palautetta pyydetään aiempaa useammin – mutta ei riittävästi

Osuus toimintayksiköistä, joissa palvelujen koetusta laadusta ja riittävydestä kerättiin palautetta edeltävän vuoden aikana

(% kaikista yksiköistä)

Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

*Palautetta tulee kerätä säännöllisesti palveluja käyttäviltä, heidän omaisiltaan ja henkilöstöltä.
(Vanhuspalvelulaki 6 §)*

Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa tulisi kuulla omaisia ja henkilöstöä

- Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa **palautetta palvelujen laadusta ja riittävydestä** pyydetään omaisilta ja henkilöstöltä vasta joka toisessa toimintayksikössä.
- Julkisessa kotihoidossa tilanne on kuitenkin parantunut vuodesta 2014.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa omaisten ja henkilöstön näkemyksiä kysytään kotihoitoa ja tavallista palveluasumista useammin.

Palautetta keräävistä toimintayksiköistä lähes joka toinen hyödyntää palautteita monipuolisesti.

Teknologiset ratkaisut

Teknologiaa käytetään asiakkaiden turvallisuuden lisäämiseen, ei vielä omatoimisuuden tukemiseen

Asiakkaan turvallisuutta lisääviä teknologisia ratkaisuja on otettu käyttöön. **Painotus on kuitenkin tutuissa ratkaisuissa.**

- Yleisimpiä ovat turvaranneke ja kulunvalvonta. Kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa turvaranneke on käytössä jo lähes kaikissa yksiköissä.

Asiakkaan omatoimisuutta tukevia teknologisia ratkaisuja hyödynnetään vasta heikosti. **Parhaiten on havahduttu videopuheluyhteyden tarjoamiin mahdollisuuksiin.**

- Kotihoidossa videopuhelinyhteys on joka seitsemännessä yksikössä, yksityisistä vanhainkodeista jo joka kolmannessa.

Etenkin julkinen kotihoito käyttää teknologiaa henkilöstön työn helpottamiseen

- Kotihoidossa teknologiaa käytetään henkilöstön työn tukena laajemmin kuin vuonna 2014.
- **Työtä tukevaa teknologiaa hyödynnetään laajemmin julkisessa kuin yksityisessä kotihoidossa.**
- Julkisessa kotihoidossa työntekijöillä on lähes kaikkialla käytössään esimerkiksi älypuhelin, tabletti tai kannettava tietokone. Myös langaton etäyhteys potilastietojärjestelmään on jo kolmessa neljästä yksiköstä.

Teknologia on pienille toimijoille suhteessa suurempi investointi. Se saattaa selittää kotihoidossa julkisen ja yksityisen sektorin välillä ilmenevää eroa.

Lisää tietoa

- [Tuloksista tarkemmin](#)
- [Vanhuspalvelujen seuranta -tutkimus](#)
- [I&O-kärkihanke](#)

Hanna Alastalo
erikoistutkija

- [vanhuspalvelulaki\[at\]thl.fi](mailto:vanhuspalvelulaki@thl.fi)
- p. 029 524 7950

